



<https://doi.org/10.70728/b.series.fil.v08.i09.120>

XIX ASR FRANSUZ ROMANIDA ARGO BIRLIKLARINI MATNGA KIRITISH USULLARI (V. HUGO, E. SUE, H. DE BALZAC VA É. ZOLA ASARLARI MISOLIDA)

Akhmedova Gulnoza Hayot qizi

Buxoro davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Maqolada XIX asr fransuz romanida argo birliklarini matnga kiritish usullari tahlil qilinadi. Tadqiqot materiali V. Hugo, E. Sue, H. de Balzac va É. Zola asarlaridan olingan, asl matn bilan solishtirib tekshirilgan parchalardan iborat. Argoni kiritishning yetti usuli aniqlanib, ular paratekstual va matn ichidagi usullarga ajratildi. Tahlil shuni ko‘rsatadiki, asr davomida mualliflar argoni so‘zma-so‘z izohlashdan uni hodisa sifatida mulohaza qilishga, so‘ngra hikoyachi nutqiga izohsiz singdirishga o‘tgan. Natijalardan lingvostilistik tahlil va tarjima amaliyotida foydalanish mumkin.

Kalit so‘zlar: argo, chegaralangan leksika, fransuz romani, paratekst, sahifa osti izohi, metalingvistik chekinish, xos bo‘lmagan ko‘chirma nutq, V. Hugo, É. Zola.

СПОСОБЫ ВВЕДЕНИЯ АРГО В ТЕКСТ ФРАНЦУЗСКОГО РОМАНА XIX ВЕКА (НА МАТЕРИАЛЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ В. ГЮГО, Э. СЮ, О. ДЕ БАЛЬЗАКА И Э. ЗОЛЯ)

Аннотация: В статье рассматриваются способы введения арготических единиц в текст французского романа XIX века. Материалом послужили фрагменты произведений В. Гюго, Э. Сю, О. де Бальзака и Э. Золя, сверенные с оригинальным текстом. Выделено семь способов введения арго, которые делятся на паратекстуальные и внутритекстовые. Анализ показывает, что на протяжении века авторы переходят от пословного толкования арго к размышлению о нём как о явлении, а затем к его включению в речь повествователя без комментария. Результаты применимы в лингвостилистическом анализе и переводческой практике.

Ключевые слова: арго, лексика ограниченного употребления, французский роман, паратекст, подстрочное примечание, метаязыковое отступление, несобственно-прямая речь, В. Гюго, Э. Золя.

WAYS OF INTRODUCING ARGOT INTO THE NINETEENTH-CENTURY FRENCH NOVEL (BASED ON THE WORKS OF V. HUGO, E. SUE, H. DE BALZAC AND É. ZOLA)

Abstract: The article examines how argot is introduced into the text of the nineteenth-century French novel. The material consists of passages from works by V. Hugo, E. Sue, H. de Balzac and É. Zola, each checked against the original French text. Seven devices are identified and grouped into paratextual and intratextual ones. Over the century, the authors move from word-by-word glossing of argot to reflection on argot as a phenomenon, and then to its unglossed absorption into the narrator’s voice. The findings apply to linguostylistic analysis and translation practice.

Keywords: argot, restricted vocabulary, French novel, paratext, footnote, metalinguistic digression, free indirect discourse, Victor Hugo, Émile Zola.

KIRISH

Argo fransuz tilidagi chegaralangan leksikaning eng ko‘p o‘rganilgan qatlamlaridan biri. U dastlab o‘g‘rilar, qamoqxona mahbuslari va daydilarning begonalar tushunmaydigan «yopiq» tili sifatida shakllangan [8; 14]. XIX asrda bu leksika Parij romanining faol materialiga aylandi. 1829 yildan 1877 yilgacha, ya’ni qariyb yarim asr ichida V. Hugo, E. Sue, H. de Balzac va É. Zola argoni roman matniga olib kirdi, biroq har biri buni o‘z yo‘li bilan amalga oshirdi.

Argo so‘zi o‘quvchiga ko‘pincha notanish bo‘ladi, shuning uchun yozuvchi uni qanday taqdim etishni hal qilishi kerak: so‘zni sahifa ostida tarjima qilishi, qavs ichida izohlashi, argo haqida butun bir bob yozishi yoki hech narsani tushuntirmasdan matnga singdirib yuborishi mumkin. Bu tanlovda muallifning argoga, argoda gaplashadigan odamlarga va o‘z o‘quvchisiga munosabati ko‘rinadi. Shu sababli argoni matnga kiritish usullari chegaralangan leksikaning badiiy asarlarda ifodalanishini o‘rganishda alohida tahlil obyekti bo‘la oladi.

O‘zbek tilshunosligida argo va jargon asosan o‘zbek tili materialida, leksikologiya va stilistika doirasida o‘rganilgan [9; 15]. Fransuz romanida argoni matnga kiritish mexanizmlari esa, bizning kuzatishimizcha, o‘zbek romanistikasida alohida tadqiqot mavzusi bo‘lmagan, garchi bu masala tarjima amaliyoti uchun ham muhim bo‘lsa-da.

Maqolaning maqsadi – XIX asr fransuz romanida argo birliklarini matnga kiritish usullarini aniqlash, ularni tasniflash va asr davomida qanday o‘zgarganini ko‘rsatish. Maqola «Fransuz tilida chegaralangan leksikaning badiiy asarlarda ifodalanishi» mavzusidagi dissertatsiya tadqiqoti doirasida tayyorlandi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Fransuz argosini o‘rganishning leksikografik an‘anasi XIX asrning o‘zida boshlangan. Parij politsiyasining jinoiy qidiruv bo‘limi (Sûreté) asoschisi E.-F. Vidocq 1837 yilda argo so‘zlari va ularning izohlari jamlangan «Les Voleurs» kitobini nashr etdi [17], A. Delvauning «Dictionnaire de la langue verte» (1866) lug‘ati esa Parij xalq nutqi va argosining turli qatlamlarini qamrab oldi [4]. XX asrda L. Sainéan argoning tarixiy manbalarini o‘rgandi [14], P. Guiraud [8] va L.-J. Calvet [3] uning tarixi, so‘z yaslash usullari va ijtimoiy vazifalarini umumlashtirdi. «Langue française» jurnalining «Parlures argotiques» sonida [6] argoning maxfiylik vazifasi bilan bir qatorda guruh o‘zligini ifodalash vazifasiga ham e’tibor qaratilgan.

Ch. Bally so‘zning muayyan ijtimoiy muhitni yodga soluvchi ta’sirini (*effets par évocation*) alohida ajratgan [19]: argo so‘zi matnga ma’no bilan birga shu so‘z ishlatiladigan

muhitni ham olib kiradi. K. A. Dolinin ijtimoiy jihatdan belgilangan leksikaning personaj nutqini tavsiflashdagi rolini ko‘rsatgan [21]. M. M. Baxtin romanni turli ijtimoiy «tillar» to‘qnashadigan ko‘pnutqlilik (*raznorechiye*) makoni deb biladi [20]; bu nuqtai nazardan argo roman ichidagi ovozlardan biri, muallif esa unga qanday masofada turishni o‘zi tanlaydi. O‘zbek tilshunosligida argo muayyan ijtimoiy guruh o‘z nutqini boshqalardan yashirish uchun qo‘llaydigan so‘z va iboralar sifatida ta’riflanadi [9], uning badiiy asarda personaj nutqini tavsiflash vositasi bo‘lishi ham qayd etilgan [15].

Tadqiqot ikki nazariy tayanchga ega. Birinchisi – G. Genetning paratekst haqidagi ta’limoti [7]: so‘zboshi, izoh, sarlavha kabi elementlar matnning «ostonasi» (*seuil*) bo‘lib, matnga tegishli, lekin uning asosiy qismi emas. Argo so‘zi sahifa ostida tarjima qilinsa yoki so‘zboshida himoya qilinsa, izoh shu ostonada joylashadi. Ikkinchisi – R. Jakobsonning metalingvistik funksiya haqidagi qarashi [12]: nutq tilning o‘ziga qaratilganda shu funksiya ishga tushadi, shuning uchun argo so‘ziga berilgan har qanday izoh metalingvistik aktdir. Zola tili bo‘yicha J. Dubois tadqiqoti [5] muhim: u «L’Assommoir»ni jamiyat, nutq va mafkura birligida tahlil qilgan.

Tadqiqot materiali besh asardan olingan parchalardan iborat: V. Hugo, «Le Dernier Jour d’un condamné» (1829, V bob) [10]; E. Sue, «Les Mystères de Paris» (1842–1843, I bob) [16]; H. de Balzac, «Splendeurs et misères des courtisanes» (IV qism, 1847) [1]; V. Hugo, «Les Misérables» (1862, IV qism, VII kitob) [11]; É. Zola, «L’Assommoir» (1877) [18]. Barcha iqtiboslar Project Gutenberg, Fransiya Milliy kutubxonasi (BnF) va boshqa ochiq raqamli nashrlardagi asl matn bilan solishtirib tekshirildi; argo birliklarining ma’nolari mualliflarning o‘z izohlari asosida berildi. Tahlilda kontekstual-interpretativ, paratekstual, metalingvistik va qiyosiy-diaxron usullar qo‘llanildi.

NATIJALAR

Tahlil natijasida argoni roman matniga kiritishning yetti usuli aniqlandi. Ular asl matndan olingan misollar bilan 1-jadvalda keltirilgan.

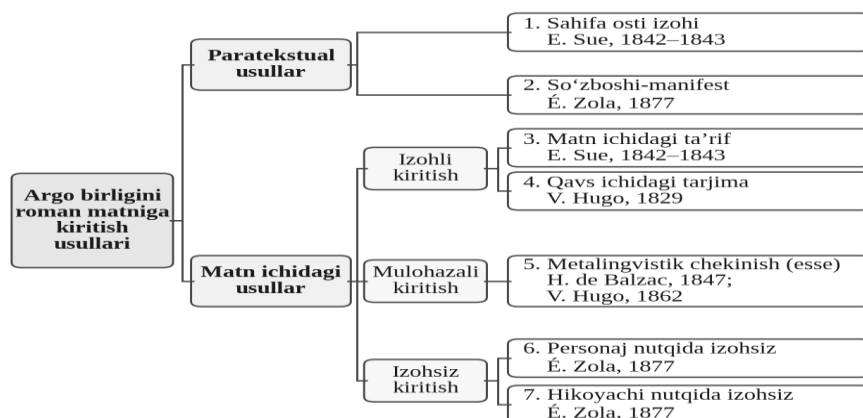
1-jadval

XIX asr fransuz romanida argo birliklarini matnga kiritish usullari

№	Usul	Asar	Misol (asl matndan)	Izoh turi va vazifasi
1	Sahifa osti izohi (paratekstual)	E. Sue, «Les Mystères de Paris», 1842–1843	<i>l’eau d’aff</i> → «l’eau-de-vie»; <i>fauchants</i> → «mes ciseaux»; <i>Chourineur</i> → «donneur de coups de couteau»	So‘zma-so‘z tarjima: dialog argoda qoladi, ma’nosi sahifa ostida beriladi
2	So‘zboshi-manifest (paratekstual)	É. Zola, «L’Assommoir», 1877, so‘zboshi	«Mon crime est d’avoir eu la curiosité littéraire de ramasser et de couler dans un moule très travaillé la langue du peuple»	Usulni estetik jihatdan asoslash; izoh matndan tashqarida

№	Usul	Asar	Misol (asl matndan)	Izoh turi va vazifasi
3	Matn ichidagi ta‘rif	E. Sue, «Les Mystères de Paris», I bob	«Un tapis-franc, en argot de vol et de meurtre, signifie un estaminet ou un cabaret du plus bas étage»	Lug‘at maqolasi tipidagi ta‘rif; baho bilan birga keladi («langue immonde»)
4	Qavs ichidagi tarjima	V. Hugo, «Le Dernier Jour d’un condamné», 1829, V bob	<i>épouser la veuve</i> (être pendu); <i>la menteuse</i> (la langue); <i>du raisiné sur le trimar</i> (du sang sur le chemin)	Hikoyachining o‘zi tarjimon; o‘qish oqimi to‘xtamaydi
5	Metalingvistik chekinish (esse)	H. de Balzac, «Splendeurs et misères des courtisanes», IV qism, 1847; V. Hugo, «Les Misérables», 1862, IV qism, VII kitob	«En argot on ne dort pas, on pionce»; «L’argot n’est autre chose qu’un vestiaire où la langue, ayant quelque mauvaise action à faire, se déguise»	Argo mulohaza predmetiga aylanadi: obrazli asosi va ijtimoiy mohiyati ochiladi
6	Personaj nutqida izohsiz kiritish	É. Zola, «L’Assommoir», 1877	«Comment ! c’est cet aristo de Cadet-Cassis !»	Dialog tarjimasiz beriladi; laqablar izohlanmaydi
7	Hikoyachi nutqida izohsiz kiritish	É. Zola, «L’Assommoir», 1877	«...s’était écrabouillé la tête sur le pavé de la rue Coquenard, en tombant, un jour de ribotte...»	Xos bo‘lmagan ko‘chirma nutq: hikoyachi va personaj ovozi qo‘shiladi

Usullarni izoh qayerda joylashganiga ko‘ra ikki guruhga ajratish mumkin (1-chizma): paratekstual usullarda (1, 2) izoh asosiy matndan tashqarida – sahifa ostida yoki so‘zboshida beriladi, matn ichidagi usullar (3–7) esa izohli, mulohazali va izohsiz kiritishga bo‘linadi.



1-chizma. Argo birligini roman matniga kiritish usullarining tasnifi

E. Sue: sahifa osti izohi va matn ichidagi ta’rif.

«Les Mystères de Paris» romanining birinchi bobi argo terminini ta’riflash bilan ochiladi: «Un tapis-franc, en argot de vol et de meurtre, signifie un estaminet ou un cabaret du plus bas étage» [16]. Jumla lug‘at maqolasiga o‘xshaydi: termin, uning qaysi tilga tegishliligi, so‘ng ta’rif. Keyingi jumlada *ogre* va *ogresse* so‘zlari ham shu tarzda kiritiladi, argo esa «langue immonde» («jirkanch til») deb ataladi: izoh bilan birga baho ham beriladi.

Dialogdagi argo so‘zlari sahifa ostida tarjima qilinadi: *l’eau d’aff* – «l’eau-de-vie» (aroq), *fauchants* – «mes ciseaux» (qaychilarim), *filoché à jeun* – «ta bourse est vide» (hamyoning bo‘sh). Hatto qahramon laqabi *Chourineur* ham «donneur de coups de couteau» (pichoq uruvchi) deb izohlanadi. Dialog argoda jaranglaydi, o‘quvchi esa uni sahifa ostidagi adabiy fransuz tili orqali tushunadi. Hikoyachi bu olamni o‘quvchiga begona hudud sifatida tanishtiradi: «Ces hommes ont des mœurs à eux, des femmes à eux, un langage à eux, langage mystérieux, rempli d’images funestes, de métaphores dégoûtantes de sang» [16].

V. Hugo (1829): qavs ichidagi tarjima.

«Le Dernier Jour d’un condamné» qissasida argo o‘limga hukm qilingan qahramonning kundaligiga kiradi. U argoni qamoqxonada o‘rganadi – «Ils m’apprennent à parler argot, à rouscailler bigorne» [10] – va o‘quvchiga o‘zi tarjima qiladi: *épouser la veuve* (être pendu – dorga osilmoq), *la menteuse* (la langue – til), *du raisiné sur le trimar* (du sang sur le chemin – yo‘ldagi qon). Sahifa osti izohidan farqli ravishda, qavs ichidagi tarjima hikoyachining o‘z nutqida beriladi va o‘qish oqimini to‘xtatmaydi. Hugo argoning obrazli mantiqini ham ochadi: «La tête d’un voleur a deux noms : la sorbonne, quand elle médite, raisonne et conseille le crime ; la tronche, quand le bourreau la coupe» [10]. Baho ham ochiq aytiladi: argo «une langue entée sur la langue générale comme une espèce d’excroissance hideuse, comme une verrue», uning so‘zlari haqida esa «On dirait des crapauds et des araignées» deyiladi [10].

H. de Balzac (1847) va V. Hugo (1862): metalingvistik chekinish.

«Splendeurs et misères des courtisanes» romanining to‘rtinchi qismida Balzac voqealar rivojini to‘xtatib, argo haqida kichik esse yozadi. U baho bilan boshlaydi – «Il n’est pas de langue plus énergique, plus colorée que celle de ce monde souterrain» [1] – va uni misollar bilan asoslaydi: «En argot on ne dort pas, on pionce»; «la paille est la plume de Beauce»; «Une femme est une largue». Umumlashma ham obraz haqida: «Chaque mot de ce langage est une image brutale, ingénieuse ou terrible» [1].

Hugo «Les Misérables» romanining to‘rtinchi qismidagi yettinchi kitobni to‘liq argoga bag‘ishlaydi («L’argot»). Bu yerda argo ijtimoiy-falsafiy muammo sifatida qaraladi: «Qu’est-ce que l’argot ? C’est tout à la fois la nation et l’idiome ; c’est le vol sous ses deux espèces, peuple et langue» [11]. Mashhur metafora ham shu kitobda: «L’argot n’est autre chose qu’un vestiaire où la langue, ayant quelque mauvaise action à faire, se déguise» [11].

É. Zola (1877): izohsiz kiritish va so‘zboshi.

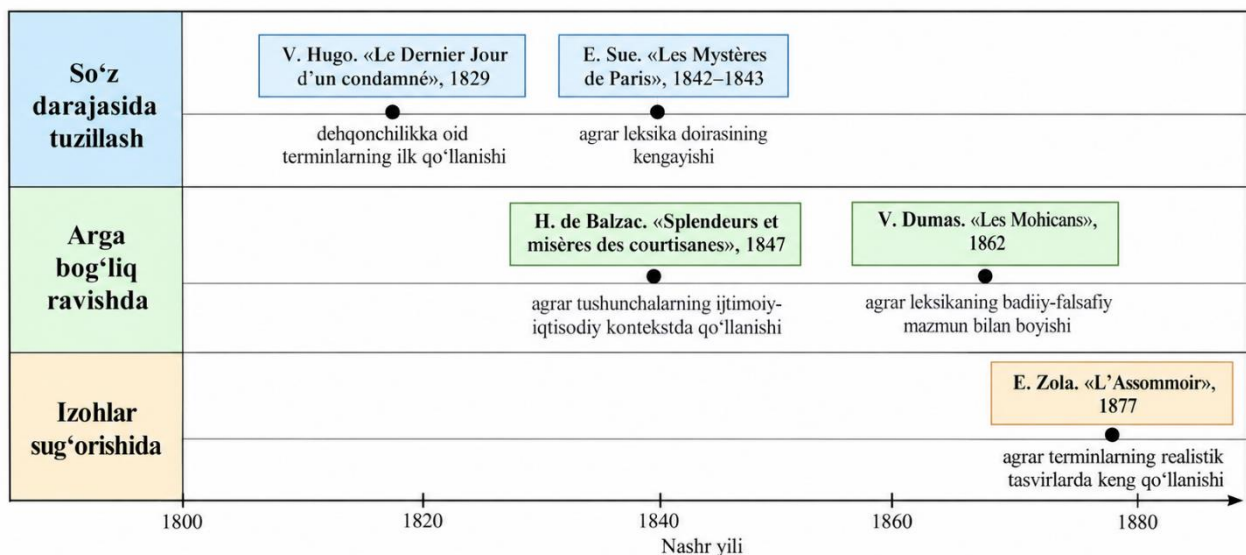
«L’Assommoir»da sahifa osti izohlari ham, argo haqida chekinishlar ham yo‘q. Romanning nomi ham izohsiz qoladi: *assommoir* xalq tilida arzon aroq sotiladigan mayxona bo‘lib, romanda Colombe otaxonning mayxonasi shunday ataladi. Dialogda xalq nutqi

tarjimasiz beriladi: «Comment ! c’est cet aristo de Cadet-Cassis !» [18] – bu yerda *aristo* (*aristocrate* so‘zining qisqargan shakli) ham, Coupeauning laqabi ham izohlanmaydi.

Xalq so‘zlari hikoyachi nutqiga ham o‘tadi: «Le papa Coupeau, qui était zingueur comme lui, s’était écrabouillé la tête sur le pavé de la rue Coquenard, en tombant, un jour de ribotte, de la gouttière du n° 25» [18]. *S’écrabouiller* (majaqlanmoq) va *ribotte* (ichkilikbozlik) so‘zlari hech qanday ajratishsiz keladi. Jumla xos bo‘lmagan ko‘chirma nutq (*style indirect libre*) tarzida tuzilgan: hikoyachi Coupeauning oilaviy tarixini uning o‘z so‘zlari bilan qayta hikoya qiladi.

Metatil vazifasi so‘zboshiga ko‘chadi. Zola romanga qarshi hujumlarga javob berib yozadi: «Mon crime est d’avoir eu la curiosité littéraire de ramasser et de couler dans un moule très travaillé la langue du peuple», asarini esa «une œuvre de vérité, le premier roman sur le peuple, qui ne mente pas et qui ait l’odeur du peuple» deb ataydi [18]. BnF materiallariga ko‘ra, yozuvchi roman ustida ishlaganda A. Delvau lug‘ati [4] va D. Poulotning «Le Sublime» kitobidan [13] foydalangan [2]. Demak, Zola lug‘atni o‘qigan, ammo lug‘at izohlarini romanga ko‘chirmagan.

Besh asardagi yetakchi usullar yillar bo‘yicha joylashtirilsa, aniq yo‘nalish ko‘rinadi (2-chizma).



2-chizma. XIX asr fransuz romanida argoni izohlash usulining o‘zgarishi

Izoh: har bir asarning yetakchi usuli ko‘rsatilgan; nuqta ostida izoh joylashgan o‘rin berilgan.

MUHOKAMA

2-chizmada uch bosqich ko‘rinadi. Birinchi bosqichda (1829–1843) izoh so‘z darajasida beriladi: Hugo va Sue har bir argo birligini adabiy fransuz tiliga tarjima qiladi. Ikkinchi bosqichda (1847–1862) Balzac va Hugo alohida so‘zlardan argo hodisasining o‘ziga o‘tadi va u haqida esse yozadi. Uchinchi bosqichda (1877) Zola izohdan butunlay voz kechadi, argo va xalq so‘zlari hikoyachi nutqiga singib ketadi. Metatil ham joyini o‘zgartiradi: qavs ichidan va sahifa ostidan muallif chekinishiga, undan esa so‘zboshiga, ya’ni matndan tashqariga chiqadi. R. Jakobson atamalari bilan aytganda, metalingvistik funksiya avval o‘quvchining tushunishiga xizmat qiladi, keyin estetik va ijtimoiy mulohaza predmetiga aylanadi, oxirida esa roman matnini tark etadi [12].

Bu o‘zgarishning ikki asosiy sababi bor. Birinchisi – o‘quvchi. Sue romani 1842–1843 yillarda «Journal des débats» gazetasida qismlab chop etilgan va keng o‘quvchilar ommasiga yetib borgan. Argoni bilmaydigan bunday o‘quvchi uchun sahifa osti izohi yangi olamga kirish yo‘li va ayni paytda undan masofa saqlash vositasi edi. Ikkinchisi – estetik maqsad. Balzac va Hugo argoni jamiyatning quyi qatlamlarini anglash kaliti deb biladi va u haqida fikr yuritadi. Zolaning naturalistik poetikasi uchun esa izoh ortiqcha: hikoyachi personajlardan yuqorida turib ularning tilini tushuntirsa, Zola intilgan haqqoniylik buziladi. M. M. Baxtin atamalari bilan aytganda, argo tashqaridan ko‘rsatilayotgan «begona so‘z»dan hikoya ichidagi ovozlardan biriga aylanadi [20].

XIX asr mualliflarining argoga munosabati ikki tomonlama: argo «langue immonde» [16], «excroissance hideuse» [10] deb qoralanadi, Balzac esa uni eng «énergique» va «colorée» til deb ataydi [1]. Baholovchi so‘zlar kiritish usulining ajralmas qismi: ular argo birligini o‘quvchi uchun «ramkaga» soladi va muallif bilan argo egallari orasidagi masofani belgilaydi; Ch. Bally ta’riflagan muhitni yodga solish ta’siri [19] shu ramka ichida ishlaydi. Zolada bunday ramka yo‘q. Ehtimol, shu sababli ham roman tili nashrdan keyin qizg‘in munozaralarga sabab bo‘lgan va muallif so‘zboshida o‘z usulini himoya qilishga majbur bo‘lgan.

Natijalar tarjima amaliyoti uchun ham xulosa beradi. Sue romanidagi sahifa osti izohlari muallifning o‘ziga tegishli, ular tarjimon izohlari emas, shuning uchun o‘zbek tarjimasida ularni olib tashlash muallif usulini yo‘qotish demakdir. Zola romanida esa, aksincha, tarjimon izohlarini qo‘shish muallif maqsadiga zid: izohsiz kiritish usulini saqlash uchun tarjimon o‘zbek so‘zlashuv nutqi va jargon vositalariga tayanib, kompensatsiya usulidan foydalanishi lozim. Hugo va Balzacning metalingvistik chekinishlarida esa asl argo so‘zi tarjimada saqlanishi kerak, chunki chekinish aynan shu so‘z haqida.

Tahlil besh asardan tanlangan parchalarga asoslangan va sifat xarakteriga ega. Usullarning miqdoriy taqsimotini aniqlash hamda XX asr nasri (L.-F. Céline, R. Queneau) bilan qiyoslash keyingi tadqiqot vazifalaridir.

XULOSA

XIX asr fransuz romanida argoni matnga kiritishning yetti usuli aniqlandi: ikki paratekstual (sahifa osti izohi, so‘zboshi) va beshta matn ichidagi (ta’rif, qavs ichidagi tarjima, metalingvistik chekinish, personaj va hikoyachi nutqida izohsiz kiritish) usul. 1829–1877 yillar oraliq‘ida yetakchi usul so‘z darajasidagi izohdan (Hugo, Sue) argo hodisasi haqidagi mulohazaga (Balzac, Hugo), undan izohsiz singdirishga (Zola) o‘tgan, metatil esa matn ichidan so‘zboshiga ko‘chgan.

Izoh bilan birga keladigan baho argo birligini o‘quvchi uchun ramkaga soladi va muallifning argo egallariga nisbatan masofasini belgilaydi. Kiritish usuli tarjimada saqlanishi lozim bo‘lgan muallif belgisidir: Sue izohlari tarjimada saqlanishi, Zola matni esa izohsiz, kompensatsiya orqali berilishi kerak. Natijalardan fransuz tili stilistikasi, badiiy matn tahlili va tarjima nazariyasi bo‘yicha mashg‘ulotlarda foydalanish mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Balzac, H. de. (1977). Splendeurs et misères des courtisanes. In P.-G. Castex (Éd.), *La Comédie humaine* (T. VI). Paris: Gallimard.
2. Bibliothèque nationale de France. (s. a.). *Autour de L’Assommoir d’Émile Zola: L’argot* [Dossier pédagogique]. <https://expositions.bnf.fr/brouillons/pedago/pdf/argot.pdf>
3. Calvet, L.-J. (1994). *L’argot*. Paris: Presses universitaires de France.
4. Delvau, A. (1866). *Dictionnaire de la langue verte: argots parisiens comparés*. Paris: E. Dentu.
5. Dubois, J. (1973). *L’Assommoir de Zola: société, discours, idéologie*. Paris: Larousse.
6. François-Geiger, D., & Goudaillier, J.-P. (Éds.). (1991). Parlures argotiques [Numéro thématique]. *Langue française*, 90.
7. Genette, G. (1987). *Seuils*. Paris: Éditions du Seuil.
8. Guiraud, P. (1956). *L’argot*. Paris: Presses universitaires de France.
9. Hojiyev, A. (1985). *Lingvistik terminlarning izohli lug‘ati*. Toshkent: O‘qituvchi.
10. Hugo, V. (1829). *Le Dernier Jour d’un condamné*. Paris: Charles Gosselin.
11. Hugo, V. (1862). *Les Misérables*. Bruxelles: A. Lacroix, Verboeckhoven et Cie.
12. Jakobson, R. (1960). Closing statement: Linguistics and poetics. In T. A. Sebeok (Ed.), *Style in language* (pp. 350–377). Cambridge, MA: MIT Press.
13. Poulot, D. (1870). *Question sociale. Le Sublime, ou le travailleur comme il est en 1870, et ce qu’il peut être*. Paris: A. Lacroix, Verboeckhoven et Cie.
14. Sainéan, L. (1912). *Les sources de l’argot ancien* (T. 1–2). Paris: H. Champion.
15. Shomaqsudov, A., Rasulov, I., Qo‘ng‘urov, R., & Rustamov, H. (1983). *O‘zbek tili stilistikasi*. Toshkent: O‘qituvchi.
16. Sue, E. (1842–1843). *Les Mystères de Paris*. Paris: Charles Gosselin.
17. Vidocq, E.-F. (1837). *Les Voleurs: physiologie de leurs mœurs et de leur langage*. Paris: Chez l’auteur.
18. Zola, É. (1877). *L’Assommoir*. Paris: G. Charpentier.
19. Балли, Ш. (1961). *Французская стилистика*. Москва: Издательство иностранной литературы.
20. Бахтин, М. М. (1975). *Вопросы литературы и эстетики*. Москва: Художественная литература.
21. Долинин, К. А. (1987). *Стилистика французского языка*. Москва: Просвещение.